

**EEN TRAINING IN PERSPECTIEFNEMEN EN SOCIALE VAARDIGHEDEN
IN DE PRAKTIJK IN BEELD
WEDDEN DAT HET WERKT !⁹**

*Annematt Collot d'Escury
Eva Hengst¹⁰*

Vraaggestuurd werken en evidence based, toverwoorden in modern interventieland. Maar, hoe bewijs je dat het werkt? Dezelfde diagnose is geen garantie voor dezelfde problematiek, de ene ADHD-er is de andere niet, de ene PDD-Nos-er de andere niet en bij de LVG populatie worden diagnostiek en problematiek vaak nog eens gekleurd door LVG eigen complicaties. Dat neemt niet weg dat we toch graag willen weten of een interventie werkt. Het individueel in kaart brengen van het groeiproces van een jongere biedt de mogelijkheid om te zien "of het werkt". Op De Beele wordt sinds vier jaar gewerkt met een trainingsprogramma dat gericht is op het stimuleren van het sociale functioneren bij LVG-jongeren, op basis van een combinatie van perspectiefnemen, sociale vaardigheden en zelfvertrouwen. Het programma bestaat uit eenvoudige toneelstukjes, rollenspellen opdrachten voor thuis en op de groep, verschillende sociale dilemma's, en actief gebruik van camera en video. Of het werkt laten we zien via het individuele proces van de jongere.

LVG-jongeren staan in het sociale leven vaak "buiten spel". LVG-kinderen krijgen ruzie zonder dat dit hun bedoeling is; ze raken verzeild in delinquent gedrag, alleen omdat ze graag mee wilden doen en ze komen te laat thuis omdat ze met een vriendje zijn mee gefietst dat toevallig aan de andere kant van de stad woont. Zij hebben moeite aansluiting te vinden bij hun leeftijdgenoten en kunnen zich niet voegen in de spelletjes van de anderen. LVG-jongeren hebben moeite zich te verplaatsen in de gedachten en gevoelens van de ander, een belangrijke schakel in het sociale proces. Immers, als je kunt bedenken wat een ander denkt of voelt, kun je ook voorspellen wat een ander zal doen en wordt je niet telkens overvallen door iets wat je niet had verwacht of niet had zien aankomen. Maar, perspectiefnemen is niet het enige dat telt. Als je kunt bedenken wat een ander voelt, moet je daar ook nog iets mee doen. Als de ander verdrietig is kun je proberen te troosten, als de ander boos is, kun je soms beter even een pas op de plaats maken. En als je dan al weet hoe iemand zich voelt en wat je zou kunnen doen, dan moet je het nog maar dūrven te doen. Sociaal competent gedrag vereist dus meer dan perspectiefnemen alleen.

De rollenspellen lopen van eenvoudige spellen (eigenlijk meer het bespreken en herkennen en eventueel uitbeelden van emoties) tot rollenspellen met verschillende, tegenstrijdige emoties en gevoelens. Ook de invulling van de rollenspellen loopt van een eenvoudig 'voorgekookt' spel, dat de jongeren gewoon naspelen tot rollenspellen die de jongeren volledig zelf in elkaar sleutelen en die vaak heel dicht bij het dagelijks leven van de jongeren staan. Zo kan de enige uitleg bij een spel bijvoorbeeld zijn: "Twee jongens zijn aan het darten in de huiskamer en je wilt mee doen, speel dit eens uit". Darten is, rollenspel of niet, altijd leuk en niet mee doen is dan ook , rollenspel of niet, nooit echt leuk. Omgekeerd is zelf lekker door blijven spelen eigenlijk altijd wel leuk, dus 'proberen

⁹ Vrij naar: Sturen op inhoud, J.W. Veerman (2002).

¹⁰ Annematt Collot d'Escury is werkzaam bij de Universiteit van Amsterdam; Eva Hengst is eveneens verbonden aan de Universiteit van Amsterdam en aan Parlan (Jeugdzorg).

mee te doen', komt in de praktijk dicht bij de werkelijkheid. Soms zelfs iets te dicht bij, als 'het mee doen' niet lukt. Dan is de hulp van de therapeuten de onontbeerlijke steun in de rug. Jongeren komen na verloop van tijd ook zelf met problemen uit hun eigen leven, bijvoorbeeld: "Ik kreeg straf van de leerkracht, terwijl ik helemaal niets verkeerd had gedaan". In het daarop volgende gesprek ontstaan vanzelfsprekend allerlei vragen: "Hoe kwam dat dan? Kan je laten zien hoe het is gegaan?". Dit biedt vervolgens een prima opening naar een rollenspel: "Kunnen we het naspelen?" In een dergelijk rollenspel is de inbrenger van het thema tevens ook de regisseur. Een regisseur, die zich telkens, met terugwerkende kracht, moet verdiepen in de situatie. Ging het zo? Is het zo duidelijk wat ik bedoel? Op deze manier is perspectiefnemen een vanzelfsprekend element van het rollenspel geworden. De regisseur wil immers graag duidelijk maken waarom hij gelijk had en de leraar niet! Hij wil zijn perspectief graag laten zien. Daar moet hij zelf bij bedenken hoe hij dat zo goed mogelijk kan laten zien. Tegelijk komt er, al spelend, of bij het terugkijken naar de videobeelden, misschien wel ruimte voor een ander perspectief. Dat wil zeggen: een andere kijk op het conflict met de leerkracht. Waarmee een opening naar een alternatieve oplossing voor het probleem is ontstaan en daarmee een groei in sociale competentie ontstaat. Andere opdrachten zijn bijvoorbeeld: Maak een reclamespot, en bedenk (perspectiefnemen) daarbij voor wie en hoe je het beste voor iets reclame kan maken. En opdrachten waarbij het niet alleen van belang is om perspectief te nemen maar ook om de ander jouw perspectief te tonen. Of opdrachten waarbij het de ander te durven te vertrouwen een belangrijke rol speelt. De trainingen worden door de groepsleiding en een gedragsdeskundige gezamenlijk, op de groep gegeven. Het programma duurt tenminste een half jaar.

Het klinkt mooi, maar helpt het?

In de praktijk worstelen groepsleiders iedere keer weer met de vraag: Helpt het nou echt? Deze vraag steekt altijd weer de kop op, of het nou om een faalangst training gaat, om een drama therapie, of om een behandeling van jeugdige delinquenten. Bij LVG-jongeren speelt die vraag echter dikwijls nog sterker: zij kunnen immers zo moeilijk generaliseren. En generaliseren is in het sociale verkeer al helemaal een lastige klus. Want in het sociale leven moet iedere situatie steeds weer opnieuw worden ingeschat en beoordeeld. Hoe brengen we in beeld of de LVG-jongeren wat leren van de training?

Vooruitgang op een test voor perspectiefnemen biedt geen afdoende antwoord op deze vraag. De vraag is immers niet of ze beter uit de voeten kunnen op een test, de vraag is of ze beter uit de voeten kunnen in het dagelijks leven. Met andere woorden: kunnen ze in de situaties van het dagelijks leven ook beter inschatten hoe een ander zich voelt, of wat een ander denkt? Alhoewel de vraag naar perspectiefnemen in de praktijk terecht is, betekent dat niet dat daarmee het meten van perspectiefnemen in een gestructureerde (test) situatie helemaal onzin is. Als perspectiefnemen in de test situatie immers niet vooruit zou gaan, dan hoeven we van een vooruitgang in de praktijk niet zoveel meer te verwachten. Wellicht hebben de LVG-jongeren dan toch hun plafond bereikt bij een eenvoudig niveau van perspectiefnemen, of is de training onvoldoende om ze tot grotere hoogten te brengen. Dus moet er in een testsituatie gemeten worden maar ook in de praktijk.

Om te weten of het perspectiefnemen in de praktijk ook toegepast wordt, moeten we perspectiefnemen in de praktijk meten. Hier stuiten we op een probleem. Hoewel gebrek aan inlevingsvermogen vaak aangegeven wordt als een probleem bij LVG-jongeren, is dit even vaak gebaseerd op een algemene indruk die de jongere achterlaat. Er zijn geen gerichte instrumenten of observatieschema's voor handen. In samenwerking met De Beele

is een schaal ontworpen om het perspectiefnemen in de dagelijkse praktijk in kaart te brengen.

Signaleert de jongere hoe een ander zich voelt, wat een ander denkt en wat een ander wil. Een idee van de jongere hoeft overigens niet altijd juist te zijn om toch aan te geven dat de jongere zich bezighoudt met het gevoel of de gedachte van de ander. Bijvoorbeeld Eén van de jongeren moet naar buiten, maar het regent heel hard. Uit een opmerking van een andere jongere als: 'Vervelend hè,' blijkt dat deze jongere zich inleeft in de ander:

Om het perspectiefnemen eenmalig voor en na de training in kaart te brengen is tamelijk kwetsbaar. Dat een jongere laat zien dat hij zich kan verplaatsen in de ander is immers niet alleen van de jongere afhankelijk, maar ook van de jongeren om hem heen en natuurlijk van degene die het moet observeren. Perspectiefnemen is zo'n vanzelfsprekend gegeven dat het in de hectiek van alledag maar al te gemakkelijk over het hoofd wordt gezien dat een jongere zich heeft verplaatst in de ander. Het meten van perspectiefnemen is dus lastig en met één voor- en één nameting is het niveau van de jongere op dit gebied niet altijd goed te beoordelen. Om de ontwikkeling van perspectiefnemen in kaart te brengen heeft de groepsleiding een half jaar lang wekelijks geobserveerd of de jongere in het dagelijks leven laat zien zich te verplaatsen in de gevoelens, gedachten en of wensen van de ander.

Perspectiefnemen is nog geen sociaal vaardig *gedrag* en weten wat je zou kunnen doen is nog niet het ook *doen*. Laten de jongeren in de praktijk nu ook zien dat ze wat kunnen met het perspectiefnemen? Is er tevens sprake van een toename in sociaal vaardig gedrag? Hoewel (het gebrek aan) sociale competentie een belangrijke schakel in de diagnostiek van de LVG-er is, zijn ook op dit gebied weer weinig meetinstrumenten voorhanden. De meeste instrumenten richten zich op sociale redzaamheid of sociaal aanvaard gedrag. Weinig instrumenten richten zich op de sociale vaardigheid die aansluit bij perspectiefnemen. Zo meet de TVA (meetinstrument van het sociale competentie model) of een jongere zich kan handhaven in het woud van sociale conventies: op tijd komen, je aan de regels houden, etc. Zo meet de SAS (Sociale Angst Schaal) vooral interne sociale competentie: bang zijn om naar een feestje te gaan, bang zijn om je 'hoofd te laten zien' als je naar de kapper bent geweest. Dit is wel competentie in een sociale context, maar niet gericht op de ander; de interactieve competentie die nodig is bij het inspelen en reageren op de ander is hierbij niet aanwezig.¹¹

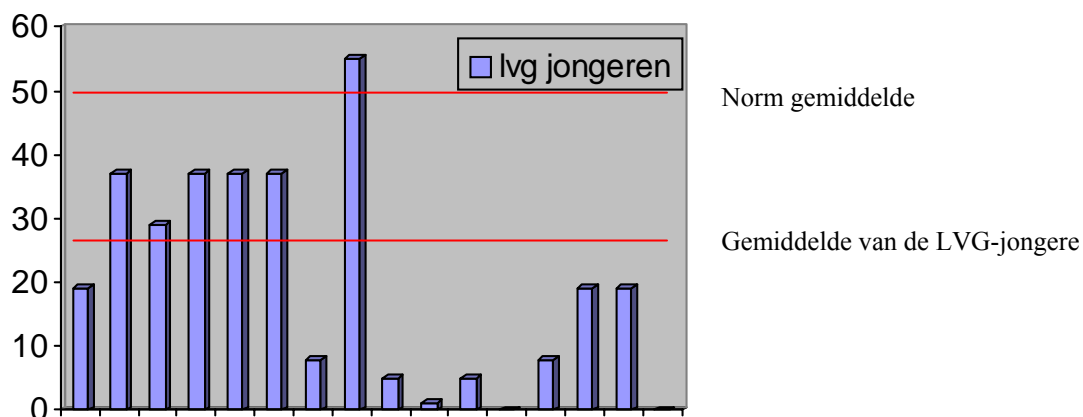
Tenslotte, als een persoon weet hoe de ander zich voelt en hij weet wat eventueel gepast of sociaal competent gedrag zou zijn, moet hij het ook nog maar durven uitvoeren. De LVG-er lijkt er wat dat laatste betreft niet zo best voor te staan. Hij weet het "goede" antwoord wel te bedenken, maar heeft er geen vertrouwen in. Hij vertrouwt er niet op dat het bij hem werkt en dat zou wel eens de reden kunnen zijn dat het adequate gedrag zo weinig is terug te zien in de praktijk. Een voorbeeld: de schrijver van dit artikel zou de gouden tip hebben om Ajax uit het 'voetbaldal' te trekken. De coach van Ajax zou er hoogst waarschijnlijk niets mee doen, dus geef ik hem die tip maar niet. Zou Crujff diezelfde gouden tip hebben dan zou de coach er hoogstwaarschijnlijk wel wat mee doen. Met andere woorden: ik heb

¹¹ In de praktijk wordt ook nog wel eens gewerkt met sociometrische schalen. Schalen die de sociale positie van een jongere in zijn groep meten, bijvoorbeeld: door te vragen hoe aardig een jongere door zijn groeps- of klasgenoten gevonden wordt, of met wie zij met het liefste zouden willen optrekken, uitgaan of spelen. Het nadeel van sociometrische schalen is echter dat ze erg afhankelijk zijn van de beoordelaar zelf. Bovendien is de sociale positie niet indicatief voor het al dan niet succesvol toepassen van de nieuw geleerde vaardigheden.

me verplaatst in de situatie, ik heb de geschikte vaardigheid in huis, maar ik geloof echter niet dat mijn vaardigheid me in dank afgenomen zal worden, dus doe ik er maar niets mee. Wat voor “Crujff” werkt, werkt voor “mij” niet. Zo lijkt ook de LVG-er te redeneren. De LVG-jongere redeneert echter niet alleen op het terrein van voetbal zo maar lijkt in het geheel niet zo’n vertrouwen te hebben in het rendement van zijn gedrag (Buijs & Coucouvinis, 2006; Elliott, Pring & Bunning, 2002). Zelfvertrouwen lijkt een belangrijke schakel te vormen in de relatie tussen perspectiefnemen en sociale vaardigheid in de praktijk. De training is dan ook gericht op perspectief nemen, sociale vaardigheden en zelfvertrouwen.

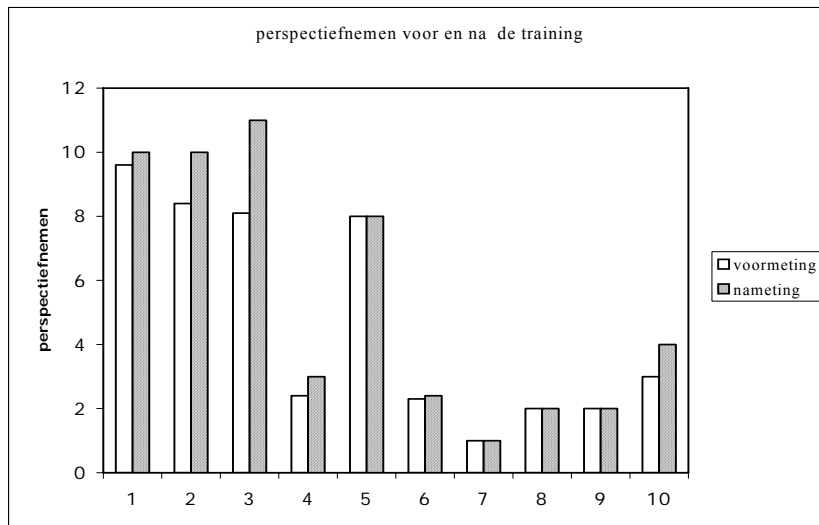
Perspectiefnemen en sociale vaardigheden van 16 jongeren die meededen aan de training is wekelijks in kaart gebracht door de groepsleiding. Zelfvertrouwen is wekelijks in kaart gebracht door de jongeren zelf.

In figuur 1 is het zelfvertrouwen van de LVG-jongeren aangegeven als rangpercentiel-score: de ruwe score is vergeleken met de gemiddelde ruwe score van leeftijdgenoten. Het gemiddelde is die score waar 50% van de jongeren onder zit en 50% boven zit. Vergeleken met de norm is dit schrikbarend laag voor de LVG-jongeren: gemiddeld lager dan 70% van hun niet LVG leeftijdgenoten.

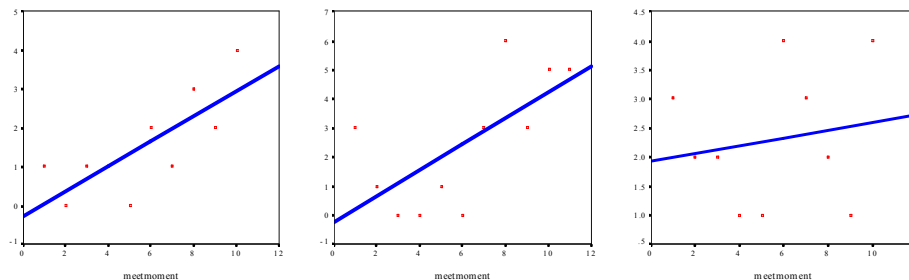
Figuur 1. zelfvertrouwen voor alle LVG-jongeren aan het begin van de training

In Figuur 2. is perspectiefnemen voor en na de training weergegeven. Zowel op niveau 1 als op niveau 2 laten de LVG-jongeren een significante groei zien ($p < .000$).

Figuur 2. Perspectiefnemen is gemeten met een taakbatterij die verschillende niveau's in beeld brengt: nrs 1,2, 3 & 4 (niveau 1a) meten eenvoudig perspectiefnemen, nrs 5 & 6 meten enkelvoudig contrair perspectiefnemen (niveau 2), nrs 7, 8 & 9 meten false believen 1 en 2 en nr 10 meet perspectiefnemen op het meest complexe niveau (Tom 3).

In figuur 3a,b & c zijn de ontwikkeling van het perspectiefnemen, zelfvertrouwen en sociaal vaardig gedrag in de praktijk in beeld gebracht:

Figuur 3 a,b,c. De ontwikkeling van perspectiefnemen, zelfvertrouwen en sociaal vaardig gedrag in de praktijk.

Niet alle jongeren ontwikkelen zich in hetzelfde tempo of op dezelfde manier. De één ontwikkelt zich sneller dan de ander, de één begint wat hoger dan de ander en er zitten ook jongeren tussen die niet of nauwelijks vooruitgaan. Gemiddeld genomen tonen de jongeren over een periode van ruim een half jaar echter ongeveer dezelfde ontwikkeling ($F[1, 61]=3.238, p=.077$). Ook het zelfvertrouwen lijkt voor alle jongeren gemiddeld een positieve ontwikkeling door te maken ($F [1,133] = 4.71, p=.032$). Zie figuur 3b.

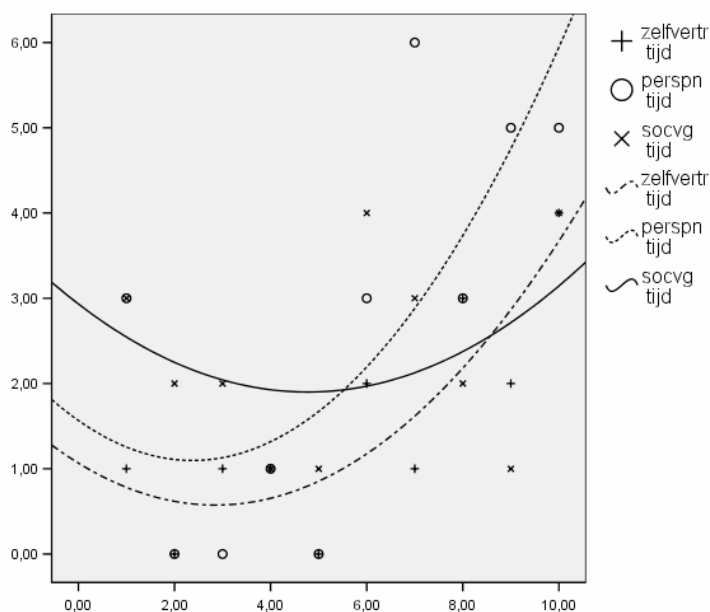
Het sociale gedrag komt er wat schoorvoetend achteraan.

Voor de meeste jongeren lijkt het vertalen naar concreet gedrag, of in ieder geval dat gedrag uitvoeren, nog een flinke stap. Ze gaan vooruit in perspectiefnemen (zowel in de testsituatie als in de praktijk), maar de vertaalslag naar 'doe er wat mee', wordt maar aarzelend gemaakt ($F[1,123]= 2.738, p=.101$). Zie figuur 3c.

Het feit dat het uitvoeren van sociale vaardigheden er wat achteraan lijkt te hobbelen is op zichzelf niet zo verwonderlijk. Perspectiefnemen leer je niet in één keer. In de eerste plaats is daar de stap van kunnen naar doen. In de tweede plaats betekent het feit dat er meer geëxperimenteerd wordt met perspectiefnemen ook dat je er wel eens naast kan zitten, wat het zelfvertrouwen niet ten goede komt. En perspectiefnemen van de ander over jezelf betekent dat je ook wel eens tegen een negatief perspectief over jezelf zal aanlopen, dat is een domper op het doorgaans toch al niet zo florissante zelfvertrouwen. De stap van kunnen naar doen is al groot en wordt inherent aan juist het perspectiefnemen zelf bij tijd en wijle nog groter.

Het zelfvertrouwen mag dan wel over het geheel genomen gestegen zijn, het blijft kwetsbaar ten opzichte van de gemiddelde leeftijdgenoten. Met zo weinig zelfvertrouwen is het niet zo verwonderlijk dat LVG-jongeren niet gemakkelijk overgaan tot pro-actief sociaal gedrag. Werken aan het zelfvertrouwen van de jongeren is dan ook niet voor niets een belangrijk aspect van de training.

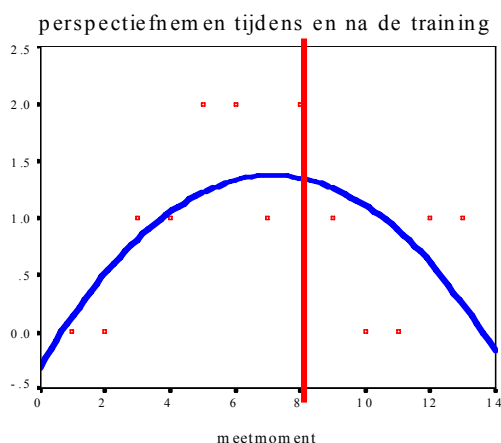
Als we de ontwikkeling van zelfvertrouwen, perspectiefnemen en sociaal vaardig gedrag in kaart brengen, lijkt er haast sprake van een volgorde. Het perspectiefnemen en het zelfvertrouwen ontwikkelen zich het eerste. Pas als die twee zich hebben ontwikkeld, lijkt er voldoende basis aanwezig om sociaal competent gedrag te kunnen en durven laten zien (zie figuur 4.):

Figuur 4. De ontwikkeling van zelfvertrouwen (+), perspectiefnemen (o) en sociaal vaardig gedrag (x) in de praktijk.

Naast de vraag: “Kunnen LVG-jongeren wat ze in theorie leren wel vertalen naar de praktijk?”, speelt de vraag: “*Kunnen de jongeren datgene wat ze hebben geleerd wel vasthouden?*” Zowel voor perspectiefnemen als voor sociale vaardigheden is tot 4 weken na de training wekelijks in kaart gebracht hoe de jongeren het er in de praktijk er verder van afbrengen. In figuur 5 is de ontwikkeling van perspectiefnemen en sociale vaardigheid tijdens en na de training voor één van de jongere, voor het gemak Wietse genoemd, in kaart gebracht. De verticale lijn markeert het einde van de training. Na afloop van de training daalt het niveau van perspectiefnemen aanzienlijk. Zonder steun lijkt Wietse niet in staat het geleerde vast te houden.

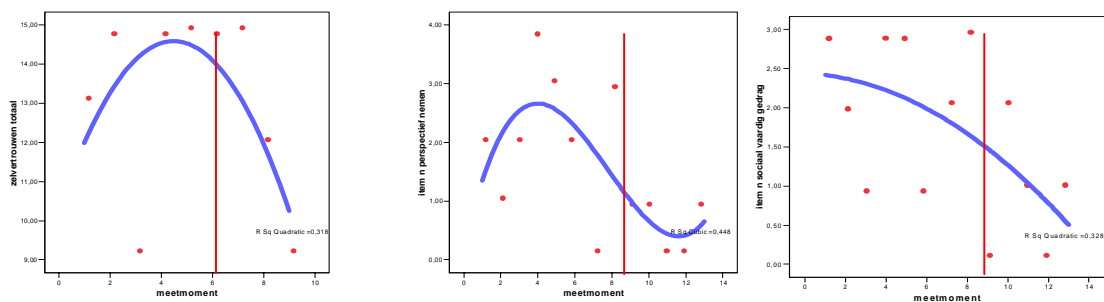
Hadden we naar Wietse gekeken zonder het hele proces in kaart te brengen, dan waren we of heel erg teleurgesteld geweest, of veel te optimistisch. Wietse laat aan het einde van de training een mooi plaatje zien, mooier dan de werkelijkheid eigenlijk toestaat. Wietse is flink gegroeid tijdens de training, als we echter een maand later kijken is daar weinig van over. Wietse lijkt niet in staat zijn verworven vaardigheden vast te houden zonder de steun van de training. En dat is niet alleen voor Wietse het geval. Het verloop van het perspectiefnemen in de praktijk laat zien dat tien van de twaalf jongeren hun vaardigheden in de praktijk niet kunnen vasthouden als de ondersteuning uit de training wegvalt.

Figuur 5. De ontwikkeling van perspectiefnemen en sociaal vaardig gedrag tijdens en na de training.

Dit is niet zo verrassend. Jongeren die een beugel hebben gehad, moeten die na afloop doorgaans nog minstens een half jaar – alleen ’s nachts – door blijven dragen, omdat de tanden anders misschien weer terug kruipen naar hun oude stand. En dan te bedenken dat die beugel soms wel 2 jaar x 365 dagen x 24 uur, 17.500 uur in is geweest. Hoe kunnen we dan verwachten dat de jongeren die een half jaar 2 uur per week trainen, zich het geleerde zich zo goed eigen maken dat ze het zonder steuntje vast kunnen houden? Het zou dus geen verrassing moeten zijn dat de jongeren het zelf nog niet vast kunnen houden. Het in kaart brengen van het ontwikkelingsprofiel heeft ons er echter nog eens met de neus op gedrukt.

Tot nu toe hebben we vooral groepsgewijs naar de gegevens gekeken. Het in kaart brengen van de training kan ook op individueel niveau ontwikkelingen zichtbaar maken. In de onderstaande figuur is de ontwikkeling van Tobias weergegeven:

Figuur 6. De ontwikkeling van Tobias voor perspectiefnemen, zelfvertrouwen en sociaal vaardig gedrag.

Tobias lijkt het prima te doen. Hij gaat als goed vooruit en laat dat eigenlijk ook op alle fronten zien. Op een gegeven moment echter gaat Tobias op alle geobserveerde fronten schrikbarend achteruit. Zijn zelfvertrouwen zakt met een sneltreinvaart naar het vriespunt en ook het perspectiefnemen en het sociale gedrag verdwijnen als sneeuw voor de zon. Voor alle duidelijkheid dit is tijdens de training en niet zoals in het voorbeeld van Wietse na afloop van de training. In eerste instantie kan niemand bedenken wat er mogelijk aan de hand zou kunnen zijn: het gaat goed op de training; er zijn geen conflicten op de groep; er is geen ruzie thuis. Na het nodige puzzelen blijkt echter dat er *wel* wat is: op school gaat het niet goed met Tobias. Tobias steekt er op cognitief niveau binnen de LVG groep wat boven uit. Op grond van zijn intelligentie is Tobias recent op een externe school geplaatst. Dit blijkt helaas een brug te ver (of te vroeg) voor Tobias. Tobias kan het op de externe school in cognitief en sociaal emotioneel opzicht van geen kanten bijbenen. Met als gevolg dat het opgedane zelfvertrouwen grondig wordt gekraakt. Hoe belangrijk dat zelfvertrouwen is, blijkt als we kijken naar het niveau van perspectiefnemen in de testsituatie. Hoewel Tobias tegen die tijd op de groep niets meer van zijn perspectiefneem-vaardigheden laat zien, blijkt uit de test situatie dat Tobias wel degelijk een flinke groei heeft doorgemaakt (zoals we in eerste instantie aan het perspectiefnemen in de praktijk ook wel leken te kunnen zien). In technisch opzicht heeft hij die vaardigheid ook weten te behouden. In de praktijk kan hij het echter niet meer laten zien. Dus: wel kunnen (gemeten met de testbatterij), niet kunnen laten zien (praktijk observatie); een handicap waarmee LVG-jongeren wel vaker lijken te worstelen. Zonder het hele proces in beeld te brengen was er wellicht geconstateerd dat perspectiefnemen voor Tobias in ieder geval te moeilijk is. Aan het einde van de training lijkt Tobias immers haast slechter af te zijn dan aan het begin. Het hele beeld maakt echter duidelijk dat Tobias perspectiefnemen in de praktijk wel degelijk in zijn mars heeft. Dat is de positieve kant van de medaille, de keerzijde is dat de LVG jongere zelden op maar één terrein kwetsbaar zijn. Interventie en zorg vereist dan ook altijd verder kijken dan je neus lang is. Het individueel in kaart brengen van de ontwikkeling van de jongeren kan daarbij een handje helpen.

LVG-jongeren kunnen leren zich te verplaatsen in een ander en zij kunnen leren daar in de praktijk wat mee te doen. Hand in hand met dat leren gaat een toename in het zelfvertrouwen.

In het bovenstaande hebben we het zelfvertrouwen gezien als een belangrijke voorwaarde om het geleerde te durven toepassen. Het omgekeerde is natuurlijk ook waar. Als het

geleerde in de praktijk zorgt voor prettige sociale contacten, zal het zelfvertrouwen daar weer van groeien.

Het in kaart brengen van het proces biedt mogelijkheden om:

- De training te volgen en te verbeteren. Als tien van de twaalf jongeren hun vaardigheden niet vast kunnen houden, valt er immers nog wel wat te verbeteren;
- Het kan nieuwe verbanden zichtbaar maken. Het belang van zelfvertrouwen mag een open deur zijn, om het zo in beeld te zien, illustreert verrassend helder hoe kwetsbaar de meeste LVG-jongeren zijn. Dat het zelfvertrouwen bij LVG-jongeren kwetsbaar is, is niet zo'n wonder. Veel LVG-jongeren hebben een weinig positieve bagage. Veel jongeren kennen een geschiedenis van falen, geplaagd worden en buiten de boot vallen. Geen wonder dat ze wat kopschuw zijn geworden, weinig durven, weinig vertrouwen hebben in wat ze kunnen. Niet alleen in cognitief opzicht, maar juist ook vaak in sociaal opzicht. Hoe belangrijk het is om, ook al is het in een training, succes te boeken, hebben we wellicht in eerdere trainingen onderschat. Mogelijk ook dat juist het gebruik van video een belangrijke stap in deze is geweest. Kortom het proces in beeld brengen leert ons meer over dat proces;
- Het kan de individuele ontwikkeling van een jongere in beeld brengen.

Met dank aan de groepsleiding en de behandelcoördinatoren op De Beele.

Literatuur

- Buijs, H. & Coucouvinis, I., (2006). *LVG-jongeren & probleemoplossen*. Interne publicatie Universiteit van Amsterdam.
- Elliott, C., Pring, T. & Bunning, K. (2002). *Social skills training for adolescents with intellectual disabilities: A cautionary note*. Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities, 15, 91-96.
- Nieuwenhuizen, M. van (2004). *Social information processing in children with mild intellectual disabilities*. Groningen. Drukkerij van Denderen.
- Veerman, J.W., (2002). Sturen op inhoud. *De bijdrage van wetenschappelijk onderzoek aan kwaliteitszorg in de jeugdzorg Concept, Praktikon/ Academisch Centrum KU-Nijmegen*

BIJLAGE

Perspectief nemen & Sociale vaardigheden in het Dagelijkse leven

Het is de bedoeling dat jullie, als begeleiders, wekelijks op donderdag dit formulier invullen. De scoring moet gaan over die donderdag en pas vanaf 15.00 totdat het kind naar bed gaat. Onderaan het formulier staat nog een mogelijkheid tot opmerkingen. Deze opmerkingen zijn bedoeld om belangrijke gebeurtenissen in die week van het kind te kunnen noteren. Sla op de computer de rapportage op, onder de naam van het gescoorde kind en de juiste datum, in het daarvoor speciaal aangemaakte mapje. Het is echter belangrijk dat het formulier *ook* uitgeprint wordt en in de daarvoor bestemde map gestopt wordt (de PESD map). Jullie krijgen, als ik genoeg data heb ontvangen (het is dus echt belangrijk dat jullie deze formulieren altijd invullen en bewaren), na een aantal weken de trend (verloop van de scores) te zien, zodat jullie een idee krijgen van de evt. geboekte progressie.

Naam rapporteur klik hier
Naam kind klik hier
Leefgroep klik hier
Dienstcode
Datum

Vaardigheden: perspectief nemen – sociale vaardigheden

Item pn = Hoe vaak heeft X vandaag laten zien dat hij/zij zich inleefde in een ander?

0x 1x 2x 3x 4x 5x meer dan 5x

Geef één voorbeeld als de score ≥ 1 is

Toelichting & Voorbeelden

In de training zijn er twee dingen die veel aan bod komen: dit zijn de vaardigheden perspectief nemen (inlevingsvermogen) en sociale vaardigheden (verdeeld in positief en negatief sociaal vaardig gedrag). Voor deze twee dingen hebben we items bedacht die wekelijks per kind gescoord moeten worden. Dit is belangrijk, omdat we zo het persoonlijk verloop en de progressie kunnen meten. We kunnen zo tijdens en achteraf bekijken of de vaardigheden die in de training zijn geleerd ook daadwerkelijk in de praktijk worden toegepast. Hieronder volgt de uitleg van beide items. Het is echter belangrijk op te merken dat perspectief nemen en sociaal vaardig gedrag vaak samen gaan. In de voorbeelden zal benoemd worden wanneer hier sprake van is. Het is dan de bedoeling dat er zowel gescoord wordt voor perspectief nemen als voor sociaal vaardig gedrag.

Item perspectief nemen; Met dit item willen we te weten komen of de jongere heeft laten zien of hij/zij perspectief kan nemen. Hiermee bedoelen we of de jongere laat zien dat hij de emotie van een ander kan herkennen, oftewel of hij zich kan inleven in een ander. Dit zijn nog vrij algemene en abstracte begrippen en iedereen verstaat er ook wat anders onder. Daarom volgt hieronder een aantal voorbeelden dat onder perspectief nemen valt:

- Signaleert de jongere hoe een ander zich voelt, wat een ander denkt en wat een ander wil? Dit idee van de jongere hoeft overigens niet altijd juist te zijn. (Bijvoorbeeld een ander kind moet naar buiten, maar het regent heel hard. Weet de jongere hoe het kind zich voelt of wat hij nodig heeft. Een opmerking als ‘Vervelend hè’ is een blijk dat het kind zich inleeft in de ander
- Signaleren van problemen, herkennen van signalen (bijvoorbeeld inzien dat je moet helpen omdat hij/zij het niet alleen kan, het helpen is dan de sociale vaardigheid en het inzien het perspectief nemen: ‘Zal ik je even helpen met het tillen van die dozen, het lijkt nogal zwaar voor je.’) In dit voorbeeld zal er dus voor *beide* items gescoord moeten worden.
- Herkennen dat gedrag ook een oorzaak heeft en dat het gedrag van de jongere andere kinderen of de groepsleiding kan beïnvloeden: ‘Ik zet de muziek heel hard en daardoor kan iemand anders misschien niet goed zijn huiswerkopdracht maken (perspectief nemen)’ het zachter zetten van de muziek is een sociale vaardigheid. Het harder zetten van de muziek zou een voorbeeld zijn van negatieve sociale

vaardigheid. Een ander voorbeeld; 'Hij is vandaag heel druk, omdat hij dit weekend naar zijn ouders gaat'

- Bedenken dat of wanneer ze een situatie uit moeten leggen als hij/zij iets gaat doen (bijvoorbeeld: 'Ik heb het stickertje van de dvd eraf gehaald want dan kan je het beter lezen'. Misschien zou de eigenaar van de dvd wel boos worden als iemand anders aan z'n dvd komt, maar door de uitleg kan hij het begrijpen.) *Bij het uitleggen van een situatie is er bijna ook altijd sprake van perspectief nemen en sociaal vaardig gedrag.* Want het eerste betekent dat de jongere begrijpt dat de ander zijn gedrag misschien niet snapt en het uitleggen zelf is sociaal vaardig gedrag.

